

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ & ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Φροντιστήριο Τραπεζούντας: Ιδρύθηκε το 1682 από τον μεγάλο Τραπεζούντιο δάσκαλο του Γένους Σεβαστό Κυμινήτη και λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες μέχρι το 1922. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

β. Κοινοβουλευτική ομάδα των Ιαπώνων: Το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο έως το 1909 (κίνημα στο Γουδί) ήταν η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπώνων, πολιτικού μορφώματος υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906. Επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908.

γ. Εθνικόν Κομιτάτον: Μια από τις πολιτικές παρατάξεις με μικρότερη απήχηση που σχηματίστηκαν στην Εθνοσυνέλευση του 1862-4. Το Εθνικόν Κομιτάτον, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό**
- β. Λάθος**

- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Το τρικουπικό κόμμα ήδη από το 1875 παρουσίασε ένα συστηματικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της χώρας, αρκετά κοντά στις αντιλήψεις του Κουμουνδούρου, το οποίο προέβλεπε:

- συγκρότηση κράτους δικαίου
- εξορθολογισμό της διοίκησης, κυρίως με τον καθορισμό των προσόντων των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να περιοριστεί η ευνοιοκρατία,
- ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως ενίσχυση της γεωργίας,
- βελτίωση της άμυνας και της υποδομής, κατά κύριο λόγο του συγκοινωνιακού δικτύου της χώρας.

[Συμπληρωματικά: Επίσης, ο Τρικούπης υποστήριζε τη διάκριση των εξουσιών, θεωρούσε το κράτος ως μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης και επιδίωκε τον εκσυγχρονισμό με κάθε κόστος. Στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες.]

Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος έγιναν οι εξής προσπάθειες:

1. οργανωτικές μεταβολές και βελτίωση των οικονομικών του κράτους, με την αύξηση των φόρων και τη σύναψη δανείων και
2. παροχή κινήτρων στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις.

ΘΕΜΑ Β2

α) Με βάση τις αντικειμενικές συνθήκες. Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε *αγροτική* (παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο) και *αστική* (παροχή στέγης στις πόλεις). Μολονότι οι περισσότεροι πρόσφυγες ασκούσαν στην πατρίδα τους «αστικά» επαγγέλματα (σχετικά με το εμπόριο, τη βιοτεχνία-βιομηχανία κ.τ.λ.), δόθηκε το βάρος στη γεωργία, γιατί:

- υπήρχαν τα μουσουλμανικά κτήματα (κυρίως στη Μακεδονία, αλλά και στην Κρήτη, τη Λέσβο, τη Λήμνο και αλλού),
- αγροτική αποκατάσταση ήταν ταχύτερη και απαιτούσε μικρότερες δαπάνες,
- η ελληνική οικονομία βασιζόταν ανέκαθεν στη γεωργική παραγωγή,
- υπήρχε η πολιτική σκοπιμότητα της αποφυγής κοινωνικών αναταραχών με τη δημιουργία γεωργών μικροϊδιοκτητών αντί εργατικού προλεταριάτου.

β) Από την ΕΑΠ δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη καθώς:

- ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών (σύμφωνα με τη συνθήκη του Νεϊγύ). Αυτό θα καθιστούσε τους πρόσφυγες αυτόνομοι σε σύντομο χρονικό διάστημα και θα συντελούσε στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής,
- θα καλυπτόταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αναχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων και τις απώλειες που προκάλεσαν οι συνεχείς πόλεμοι (1912-1922). Επιπλέον, έτσι εποικίζονταν παραμεθόριες περιοχές.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Σύμφωνα με στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, ένας σημαντικός αριθμός Μικρασιατών προσφύγων πέθαναν μέσα σ' ένα χρόνο από την άφιξή τους στην Ελλάδα. Εκτός από τις αρρώστιες, οι πρόσφυγες ήταν και ψυχικά τραυματισμένοι από την απώλεια συγγενών και φίλων, της πατρογονικής γης και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου όπου είχαν ζήσει.

Στην αρχή το κράτος αντιμετώπισε με τα μέσα που διέθετε τις πρώτες στοιχειώδεις και πιεστικές ανάγκες των προσφύγων: διατροφή, προσωρινή στέγαση, ιατρική περίθαλψη. Κινητοποιήθηκαν επίσης ιδιώτες, ατομικά ή οργανωμένα. Αποφασιστική, ιδιαίτερα για την ιατρική περίθαλψη και την παροχή φαρμάκων, υπήρξε η δραστηριοποίηση στην Ελλάδα ξένων φιλανθρωπικών οργανώσεων. Διενεργήθηκαν έρανοι, οργανώθηκαν πρόχειρα συσσίτια και έγινε προσπάθεια για καθημερινή διανομή ψωμιού, παροχή ρουχισμού και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης. **Όπως επιβεβαιώνεται στο τρίτο παράθεμα, υπήρξε πλήθος από φιλάνθρωπους εθελοντές που προσέτρεξαν να προσφέρουν τρόφιμα και κλινοσκεπάσματα στους αδύναμους πρόσφυγες προκειμένου να καλύψουν τις πρώτες βασικές τους ανάγκες (ενώ φιλάνθρωποι...στα πόδια τους).**

Με την άφιξη των προσφύγων, το έργο της προσωρινής στέγασης ανέλαβε το Υπουργείο Περιθάλψεως, που ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό. Στη συνέχεια το *Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων* (ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922) ανήγειρε ξύλινα παραπήγματα για τη στέγαση των προσφύγων. Πλήθος ξεπρόβαλαν οι αυτοσχέδιες κατασκευές που χρησίμευαν ως προσωρινά καταλύματα (καλύβες, παράγκες, σκηνές) γύρω από τις πόλεις, σε πλατείες ή στα κενά οικοπέδα των πόλεων. **Στο πρώτο κείμενο καταγράφεται ότι ένας**

μεγάλος αριθμός προσφύγων (70.000) το Δεκέμβριο του 1922 ζούσε σε 130 πρόχειρες κατασκευές που βρίσκονταν διασκορπισμένες σε ολόκληρη την πόλη της Αθήνας. Παράλληλα οι δημοτικές αρχές προσπάθησαν άμεσα να δημιουργήσουν κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους, για να στεγαστούν προσωρινά οι νεοφερμένοι (Στις αρχές...οι πρόσφυγες). Επιπρόσθετα, με βάση τις πληροφορίες της τρίτης πηγής μετά την ήττα στο μικρασιατικό πόλεμο ξεκίνησε η φυγή για τους χριστιανικούς πληθυσμούς. Τα γυναικόπαιδα επιβιβάστηκαν στα πλοία για να μεταφερθούν στα λιμάνια του Πειραιά ή της Θεσσαλονίκης, αφού διαχωρίστηκαν από τον αντρικό πληθυσμό. Τον πρώτο καιρό στεγάστηκαν σε προσφυγικά στρατόπεδα και συγκεκριμένα σε σκηνές που κατασκευάστηκαν στον προαύλιο χώρο του ναού του Ολυμπίου Διός αλλά και σε άλλα μέρη (Η μεγάλη ...σε άλλα στρατόπεδα).

Δεν έμεινε χώρος στεγασμένος που να μη χρησιμοποιήθηκε: σχολεία, εκκλησίες και τζαμιά, στρατώνες, θέατρα, δημόσια κτίρια, αποθήκες, υπόγεια. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Μ. Χαραλαμπίδης, ο οποίος αναφέρεται στην προσωρινή στέγαση των προσφύγων κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα, το φθινόπωρο του 1922 οι ταλαιπωρημένοι πρόσφυγες είχαν καταλάβει κάθε αξιοποιήσιμο δημόσιο χώρο στην Αθήνα και τον Πειραιά, όπως πλατείες, θέατρα, ξενοδοχεία και υπόστεγα. Μάλιστα το ίδιο διάστημα, εκδόθηκε απόφαση από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας με βάση την οποία θα μπορούσαν να τοποθετηθούν κλίνες ακόμη και στους διαδρόμους των ξενοδοχειακών μονάδων (Το φθινόπωρο...των ξενοδοχείων). Το πρόβλημα της στέγασης που αντιμετώπιζαν οι πρόσφυγες κατά την άφιξη τους στο ελληνικό κράτος, γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό και από την αναφορά στο προσωπικό βίωμα της Τασίας Χρυσάφη-Ακερμανίδου η οποία γεννήθηκε πάνω στο πλοίο κατά τη διάρκεια της μετακίνησης των προσφύγων προς την Ελλάδα. Η οικογένεια της μετά από αρκετές μέρες περιπλάνησης κατάφερε να βρει χώρο στέγασης σε μια συνοικία κάτω από την Ακρόπολη όπου μια γυναίκα τους πρόσφερε το κοτέτσι που υπήρχε στην αυλή του σπιτιού της και εκεί έμειναν για τουλάχιστον ένα μήνα (Χαρακτηριστική...στην Αθήνα).

Επιτάχθηκαν τα άδεια σπίτια σε όλη την Επικράτεια. Καταλήφθηκαν ακόμη και κατοικούμενοι χώροι, οι ένοικοι των οποίων μοιράστηκαν την κατοικία τους με τους πρόσφυγες. Η δεύτερη πρωτογενής πηγή αποτελεί μια προσωπική μαρτυρία της Φ. Χαϊδεμένου σχετικά με τον τόπο στέγασης της κατά τον ερχομό της στην Ελλάδα. Αρχικά φτάνοντας στο λιμάνι του Πειραιά μαζί με την οικογένεια της κατευθύνθηκαν στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου όπου ήταν συγκεντρωμένος μεγάλος αριθμός προσφύγων. Την επόμενη μέρα προσπάθησαν να βρουν το σπίτι ενός συγγενικού τους προσώπου, του Γ. Σιδέρη και τελικά τα κατάφεραν. Εν τω μεταξύ εκεί τους υποδέχτηκαν με χαρά κάποιοι άλλοι ενοικιαστές που διέμεναν στο ίδιο κτίριο και η οικογένεια της επιδίωξε να αντλήσει πληροφορίες για τα κοντινά τους πρόσωπα. Επίσης εκείνη την εποχή λόγω της μεγάλης οικονομικής ανέχειας που επικρατούσε στην Ελλάδα συχνά πέντε με έξι οικογένειες μαζί αποφάσιζαν να νοικιάσουν ένα σπίτι για να έχουν λιγότερα έξοδα («Βλέπετε εκεί... δικούς μας).

Πράγματι, το πρώτο διάστημα, οι περισσότεροι πρόσφυγες ανέχονταν αυτές τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, θεωρώντας προσωρινή την παραμονή τους στην Ελλάδα. Πίστευαν ότι δεν θα αργήσει η μέρα της επιστροφής.

ΘΕΜΑ Δ1

α) Η κρίση κορυφώθηκε ανάμεσα στον Ύπατο Αρμοστή και τον Ελ. Βενιζέλο στις 18 Μαρτίου 1901, όταν ο Γεώργιος απέλυσε τον Βενιζέλο από το αξίωμα του υπουργού. Για να υποστηρίξει τις απόψεις του στο εθνικό ζήτημα της Κρήτης, ο Βενιζέλος δημοσίευσε στην εφημερίδα «Κήρυξ» των Χανίων, που ο ίδιος εξέδιδε, πέντε πολύκροτα άρθρα, με το χαρακτηριστικό τίτλο «*Γεννηθήτω φως*». Στο πρώτο παράθεμα του Εμ. Χαλκιαδάκη διασαφηνίζονται οι λόγοι απόλυσης του Βενιζέλου από τον πρίγκιπα Γεώργιο και δημοσίευσης συκοφαντικών κειμένων εις βάρος του από τον αθηναϊκό τύπο. Ο Βενιζέλος θεωρεί ότι η απόλυση του έγινε με σκοπό να αποδοθούν ευθύνες στον ίδιο εξαιτίας της αναποτελεσματικής πολιτικής που εφάρμοζε ο Ύπατος Αρμοστής και του αδιεξόδου που είχε δημιουργηθεί αναφορικά με την επίλυση του Κρητικού ζητήματος. Ο πρίγκιπας ουσιαστικά στράφηκε εναντίον του λόγω των πολιτικών αποτυχιών και λαθών που διέπραξε ο ίδιος επιχειρώντας να επιρρίψει στο Βενιζέλο τις ευθύνες (ο Βενιζέλος...αποδιοπομπαίος τράγος). Ο Γεώργιος ακολούθησε πολιτική αδιαλλαξίας και προχώρησε σε μέτρα περισσότερο αυταρχικά, με την απαγόρευση της ελευθεροτυπίας και με διώξεις και φυλακίσεις διακεκριμένων μελών της κρητικής αντιπολίτευσης.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, τα πολιτικά πράγματα στην Κρήτη οδηγήθηκαν σε πλήρες αδιέξοδο και όλες οι προσπάθειες συνδιαλλαγής των αντίπαλων πολιτικών μερίδων ναυάγησαν. Τα στοιχεία του δεύτερου παραθέματος επιβεβαιώνουν την αδιάλλακτη στάση του πρίγκιπα Γεώργιου ο οποίος δεν ήταν πρόθυμος να προβεί σε γόνιμο διάλογο με την αντιπολιτευτική παράταξη και διαρκώς υπονόμειε κάθε προσπάθεια συμβιβασμού γεγονός που έθεσε σε κίνδυνο τη συνοχή στο εσωτερικό του νησιού.

Γύρω από τον Βενιζέλο συνασπίστηκαν όσοι ήταν δυσαρεστημένοι από την αυταρχική πολιτική του Πρίγκιπα και σχηματίστηκε μια ισχυρότατη «*Ηνωμένη Αντιπολίτευσις*». Ο Σβολόπουλος επισημαίνει ότι στο νησί οξύνονταν η δυσαρέσκεια και η αντιπολιτευτική δράση εξαιτίας της ανικανότητας του αρμοστειακού περιβάλλοντος να προωθήσει την επίλυση του Ενωτικού ζητήματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άνοιξη του 1901 ο Βενιζέλος, όντας απομονωμένος πολιτικά, να συγκεντρώσει γύρω του ως υποστηρικτές του προγράμματος του το μεγαλύτερο μέρος των αντιπολιτευτικών ομάδων (Η αδυναμία...δυνάμειν). Έμπιστοι συνεργάτες του Βενιζέλου ήταν ο Κ. Φούμης και ο Κ. Μάνος. Οι τρεις αυτοί αποτέλεσαν μια τριανδρία, που δεν δίστασε να προχωρήσει σε δυναμική αναμέτρηση με τον Πρίγκιπα.

Στο τέλος του 1904 έληξε η περίοδος της Γενικής Συνέλευσης και προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη 64 βουλευτών. Σύμφωνα με το σύνταγμα, 10 ακόμη θα διορίζονταν απευθείας από τον Πρίγκιπα.

β) Η αντιπολίτευση αποφάσισε να μη συμμετέχει στις εκλογές αυτές, κατήγγειλε τα ανελεύθερα μέτρα του Πρίγκιπα και κάλεσε το λαό σε αποχή. Η κατάσταση εκτραχύνθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 1905, όταν η τριανδρία της αντιπολίτευσης και 15 άλλοι επιφανείς πολιτευτές συνέταξαν και υπέγραψαν προκήρυξη, με την οποία ζητούσαν μεταβολή του συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας. Η προκήρυξη αυτή είναι το πρώτο επίσημο επαναστατικό κείμενο, το προμήνυμα της επανάστασης του Θερίσου.

Η τρίτη πηγή που παρατίθεται είναι πρωτογενής, καθώς αποτελεί το κείμενο της προκήρυξης που προσδιορίζει τις ενέργειες όσων αυτοαποκαλούνται «ηνωμένη εν Κρήτη αντιπολίτευσις» και προσυπογράφουν το κείμενο, ενώ συνεχίζει με τη σκοποθεσία που καταγράφεται γενικά ως «εκπλήρωση του Εθνικού Προγράμματος». Πρωταρχικό μέλημα της αντιπολίτευσης είναι η επιτυχής διαχείριση του εθνικού ζητήματος, της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Εάν ο πρώτος στόχος δεν επιτευχθεί, τότε θα επιδιώξουν την πολιτική προσέγγιση της Κρήτης με την ελεύθερη Ελλάδα γεγονός που ισοδυναμούσε με μεταβολή του υπάρχοντος καθεστώτος. Βέβαια, αυτό προϋποθέτει και τη σταδιακή αλλαγή της διεθνούς θέσης της Κρήτης με την απομάκρυνση των ξένων στρατευμάτων από τις κρητικές πόλεις και την αντικατάστασή τους από ντόπια πολιτοφυλακή. Εάν και η δεύτερη επιδίωξη δεν υλοποιηθεί, τότε η αντιπολίτευση θα εστιάσει τις προσπάθειές της στην αναθεώρηση του Συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας κατά το πρότυπο του ελληνικού, για να απαλλαγεί ο τόπος από το δεσποτισμό και τις αυθαιρεσίες του πρίγκιπα Γεωργίου.

Δηλώνουν, τέλος, ότι τις επιδιώξεις τους είναι έτοιμοι να υπηρετήσουν με κάθε τρόπο, ακόμη και με ένοπλες λαϊκές συναθροίσεις. Διασαφηνίζουν ότι ο αγώνας τους δεν έχει προσωπικό χαρακτήρα εναντίον του Γεωργίου και προειδοποιούν τους εκπροσώπους των Μ. Δυνάμεων, ότι σε περίπτωση που διοριστεί άλλος Ύπατος Αρμοστής πρέπει υποχρεωτικά να είναι Έλληνας, διότι διαφορετικά οι Κρήτες θα αναλάβουν εκ νέου ένοπλο αγώνα.